

Jonas Lüscher
UROČENA USOJENOST

prevedel Aleš Učakar

*Tehnika nas bo rešila
in ljubezen tudi.*

PeterLicht

Ljudje si nenehno delajo dežnik, ki jih ščiti, nanj pa rišejo nebesni svod in pišejo svoja pravila, svoja mnenja; toda pesnik, umetnik, išče špranjo v dežniku, celo raztrga nebesni svod, da bi tako odprl pot žarku svobodnega in prepisnega kaosa.

Gilles Deleuze, Félix Guattari

I. Za adrenalinom

A sem ti, je rekel Aimé, ne da bi vzel cigareto iz ust, pripovedoval kdaj o tistem vojaku, ki je ždel v jarku pred Ieprom, bilo je 22. aprila, proti koncu prvega leta vojne, sonce je bilo že nizko na nebu, in ki se je, kar lahko seveda kvečjemu ugibam, od svojih kameradov, eni so se naslanjali na stene jarkov, utrjene z vrečami peska in protjem, drugi pa oprezno stegovali vratove nad prsobran ter svoje poglede in cevi usmerjali proti severu, razlikoval po tem, da je bil z mislimi že pri tistem, kar je izgubil, in ne pri tem, za kar mu je šele grozilo, da bo izgubil – življenje, pamet, v najboljšem primeru samo nogo, roko, vid –, predvsem pa njegove misli, v nasprotju z mislimi večine mož, ki so si z njim delili strelski jarek, nikakor niso bile pri tistem, kar je prav takrat imel, namreč, konkretno: uši po jajcih in v štenastih laseh, boljše ugrize vzdolž obeh bokov, od vlage razžrta stopala, ki so bila tik pred ognjotvijo, zvonjenje v ušesih, ki je preglasilo celó cviljenje in vreščanje bližajočih se granat;

nadalje še podgane, ki so prebivale na vlažnem dnu jarka in huškale čez njegove škornje, mrličice, ki jih je imel okoli sebe na pretek in ki so s praznimi očesnimi votlinami v razžrtih obrazih strmeli v nebo nad Flandrijo, deloma jih je že pogoltnilo blato nasipa, raztrgane suknje njihovih uniform so še zmeraj visele na bodeči žici ali pa so bile sploh razstreljene in so njihove cape ležale vsepovsod po preoranih tleh? Ne, je rekel Aimé, o stvareh, ki jih je imel, ni razmišljal, kajti v njegovih mislih je bila zgolj Claire, o kateri je bil že gotov, da jo je izgubil, čeprav mu je pisala vsak dan in so njena pisma prihajala tako točno in zanesljivo, da je naš vojak samo strmел.

Obhajalo ga je začudenje, ko je prejemal ovojnice, zgrbljen v zaklonu, stisnjen med deske in tramove in strešno lepenko, obloženo z vrečami peska, ob spremljavi stokanja ranjencev, ki je prediralo smrad po znoju in scalini, po gnijočem mesu in zgorelem smodniku. Ta pisma so se mu zdela kot kaki tujki, ki jim v tem svetu nikakor ni mesto. Neprimeren se mu je zdel tudi ves trud, vložen v to, da so bila iz Clairine sobe v Clermont-Ferrandu, kjer je imela indijski sekretar iz mangovine in pogled na platane Trudainovega bulvarja, sredi vojne vihre transportirana sedemsto kilometrov daleč na sever, kjer pa svojega naslovnika niso dosegle, saj ga kratko in malo ni bilo več.

Jacquesa – zavoljo preprostosti ga imenujmo Jacques; zgodba o brezimnem junaku, četudi gre samo za vojaka, bi se namreč brala precej bedno –, Jacquesa, skratka, čigar obraza se je Claire, sedeča ob svojem sekretarju, ki je bil nekoč v lasti njenega strica,

francoskega trgovca z oblačili v Puducherryju, skušala spomniti, tega Jacquesa namreč ni bilo več. Polagoma se je spremešal z nekim novim Jacquesom, in bili so dnevi, ko nobeden izmed njiju ni vedel, kateri je, eden ni bil več, drugi ni bil še, dokler se ni začel stari povsem razkrajati v novem in si je Jacques neko noč začudeno potrkal na svoj vojaški suknjič ter ugotovil, da je zdaj nekdo drug, v hipu je pomislil, da bi moral ta nenavadni pojav nemudoma pisemsko predstaviti tudi Claire, a je v istem trenutku tudi doumel, da jo je že izgubil. O tem ni niti najmanj dvomil, predobro jo je poznal.

Aimé je premolknil in opazoval dim, ki se je motal pod senčnik stoječe svetilke. Pozabi tega Jacquesa, je rekel, s pretirano silo pritisnil čik v pepelnik, kot da bi skupaj z ogorkom lahko zadušil tudi spomin, in ob tem, ko si je prižgal novo cigareto, ponovno začel pripovedovati svojo zgodbo: Pozabi Jacquesa, tako je vendar ime vsakomur (in pozabi Aiméja, si mislim, takega imena nima vendar nihče), pozabi ga, je rekel torej ... F. (F., Aimé, je mar sploh kakšna razlika?), pozabi njega in pozabi Claire in pisalnik jezuita iz Pondichéryja, vse skupaj je en sam kič. (Kaj pa to obsedeno kajenje? Saj je slednje prav tako kič, mar ne. V bistvu bi to lahko tudi izpustil – kot da bi bila zgodba kaj bolj verodostojna, če jo impregniraš s tobačnim vonjem in dekoriraš s pomenljivimi oblaki dima.)

A sem ti, je nadaljeval F., kdaj pripovedoval o tistem vojaku – tokrat se bom uprl skušnjavi, da bi mu dal kako ime –, ki je ždel v jarku pred Ieprom, Alžircu, bil je mlad petindvajset let ... ali pa star, prestar,

kot bi sodili v njegovi domači vasi na jugu Alžirije, da bi si še lahko našel ženo in napravil kaj pametnega iz sebe, za nameček je bil pa še grd, iznakažen od črnih koz, zaradi katerih ni prav dosti manjkalo, pa bi jim kot otrok podlegel, zobje so mu zgnili v ustih, še preden so mu po bradi pognale redke ščetine, bil pa je dovolj pameten, da mu je bilo jasno, da doma v Timiaouinu, tistem puščavskem gnezdu na meji z Malijem, kljub neskončni peščeni in kamniti širjavi zanj ni bilo mesta, nakar se je podal na pot v Oran, toda prisiljen je bil spoznati, da kljub brezkončnemu morju, ki se je daleč od pristanišča zlivalo z obzorjem, niti tam ni bilo mesta zanj.

Vsake toliko je bilo zanj vsaj kakšno delo. Pomoč pri raztovarjanju kake ladje. Kak teden na katerem od številnih gradbišč v mestu. Dovolj za prežvljanje, vendar nič takega, kar bi dišalo po bodočnosti. Vse kaj drugega, skratka, od zgodbe, ki mu jo je povedal rekrutacijski častnik pri *Armée d'Afrique*, o veliki vojni v Evropi, ki da jo je nujno bojevati, in to proti Nemcem, ki mu jih je opisal kot legendarno ljudstvo pošasti, ki jim vlada neumen cesar z zavihanimi brki, brutalni so in podli, toda obenem strahopetni, torej nikakor nasprotnik, ki bi se ga bilo treba res bati, zaradi česar je tudi mogoče pričakovati kratko vojno, najpozneje ob koncu leta bi se že vrnil domov, in sicer kot junak z odlikovanji na prsih ter denarjem v žepu.

Mladi Alžirec je medlo izrazil željo, da se, če bo ravno že onstran, raje ne bi vračal domov, ampak bi poskusil srečo v Parizu. Tudi to je povsem mogoče, mu je prepričano zagotovil častnik. Državi je mar za

svoje vojake in mladi moške, borci, obrušeni v vojni, so v Parizu dobrodošli. Ravno po vojni namreč, s tem je pač treba računati, na take, kot je on, čaka ogromno dela. Ob tem je za kratek hip zastrigel z ušesi, kajti zadosti je vedel o vojni, da je lahko opazil, da je ta pripomba ravno nasprotna tisti prejšnji o pričakovani kratkosti in nenevarnosti vojne, vendar ni zaupal temu svojemu sklepanju, in namesto da bi se obrnil proti vratom, si je prizadeval svojemu obrazu nadeti izraz, o katerem je upal, da sogovorniku posreduje ravno pravšnjo mešanico odločnega poguma in dolžne ponižnosti do republike.

Saj ne da bi čedna uniforma, s katero so ga skušali zmamiti, pa usnjeni škornji z gamašami, bele nabrane hlače, širok rdeč pas in svetlomodri jopič z rdečo paspulo kaj posebej dišali po svobodi, toda vsekakor so dišali mnogo bolje kakor njegova lisasta dželaba. Ničesar ni imel izgubiti, tako je bil vsaj prepričan, in je nakracal nekaj krogcev na dokument, katerega vsebino mu je rekrutacijski častnik velikodušno povzel, saj mladi Alžirec ni znal brati, pa tudi francoski jezik je obvladoval le zelo pomanjkljivo.

Nato so ga skupaj s še nekaterimi drugimi mladenci odpeljali v kasarno na obrobju Blide, garnizonskega mesteca ob vznožju Atlasa, kjer so ga nekaj tednov urili v umetnosti streljanja, se nanj mnogo drli, mu v glavo vbijali imperativ francoskih besed *napad!* in *naprej!* ter ga na novo učili teči, čeprav je sam menil, da to pa vendarle povsem dobro obvlada – to mnenje je, potem ko si ga je drznil izraziti, izzvalo le še več kričanja, nakar se je urno odvadil v

prihodnje sploh še imeti kakšno lastno mnenje. Vse je kazalo, da tudi v kasarni zanj ne bo mesta; kjerkoli je stal, sedel ali ležal, se je brž pojavil kdo, ki ga je prepodil, mu ukazal iti kam drugam, se zaletel vanj, mu s palico, kdaj pa tudi z jahalnim bičem, grozil ali ga prisilil teči od tod tjakaj. Toda 1. avgusta je njegov bataljon dosegel ukaz za mobilizacijo, s čimer je tudi njegovo usposabljanje veljalo za dokončano.

L'enthousiasme est général, je mogoče prebrati v drobni knjižici z naslovom ‚Historique du 1er régiment de marche de tirailleurs Algériens‘, in če že nočemo nikogar obdolževati ponarejanja zgodovine, moramo domnevati, da je takšno vsesplošno entuziazmiranje gotovo navdalo tudi našega vojaka iz Timiaouina. Nemčija je 3. avgusta leta 1914 napovedala vojno Franciji in še istega dne je mlada vojska krenila na pohod proti Alžiru, kjer se je regiment 5. avgusta vkrcal na ladjo, in čeprav je na krovu vladala strahovita gneča, je vojak, stoječ ob ograji, prvič v svojem življenju občutil, da je končno na pravem mestu – dokler mu ni že takoj zatem neki francoski oficir prišel ukazat, naj zapusti tisti prostor in se pobere k sebi enakim v drobovje ladje. In med njimi je potem tudi ostal, vse dokler niso pod spremstvom mediteranske flote prispeli v Toulon.

Od tam so jih z vlakom prepeljali na sever, prek Avignona do Anorja pred belgijsko mejo. Dalje so morali marširati, šli so šestdeset kilometrov daleč, ustavili so se malo pred Charlerojem, kjer se je začelo mesarsko klanje. Bilo je 22. avgusta, še vedno v letu 1914, in poskus, da bi Nemce nagnali v Sambre

ter ponovno zavzeli mestece Châtelet, je sedemin-dvajset tisoč francoskih vojakov plačalo z življenjem. Od devetstotih kameradov, s katerimi je bil deležen žlahtnega usposabljanja v Blidi in s katerimi si je delil prostor v drobovju ladje, jih je preživel samo štiristo, od devetnajstih poveljujočih častnikov, ne glede na to, da jih je okrepil sveži morski zrak, ki so ga lahko užili med plovbo, komaj pet, kljub vsemu temu pa, kakor je mogoče razbrati iz zapisov, sta bili njihova morala in povezanost neokrnjeni, kljub hude-mu telesnemu odrekanju in najrazličnejšim duševnim pretresom, ki jih je sprožil umik na vrat na nos, sta red in disciplina ostajala povsem *parfait*, še več, saj je – na temle mestu bi bilo sicer morda priporočljivo, da do opisov, ki jih najdemo v ‚Historique du 1er régiment de marche de tirailleurs Algériens‘, zavzamemo določeno skepso –, zdaj je vojska menda celo z entuziazmom pozdravljala pobudo, da bi ponovno krenila v ofenzivo.

Zlahka si predstavljam, je rekel F., da po tem 22. avgustu in dvotedenskem umiku, ki je sledil, vsaj našemu vojaku ni več ostalo kaj prida prvotnega entuziazma. Toda ne glede na to je zdaj tudi zanj spet veljalo *attaque!* in *en avant!*. Naslednje mesece, je nadaljeval F., ti bom opisal v slogu omenjene spomin-ske publikacije, torej skrajno zgoščeno, zreducirano le na datume, imena krajev in število mrtvih, vmes pa vsake toliko vstavil kakšen aktualen odčitek nivoja splošne morale. Neka vrsta poročila torej, ki je mene samega izredno presenetila, potem ko sem prebral predgovor tiste knjižice, po katerem si bralec lahko

obeta vse kaj drugega, zlasti ker ni nagovarjal bralca, kot sem jaz, temveč *toi tirailleur survivant*, tebe, preživelega strelca, ki naj ti branje teh, z živordečo krvjo njegovih bratov v orožju popisanih strani, omogoči podoživeti tiste strašne minute bitk, ki si se jih udeležil, da boš ob tem s ponosom pomislil: »*J'étais là!*« Toda s tem še ni bilo konec patosa, kajti nadalje je nagovarjal tudi tiste, ki niso mogli dahnuti nikakršnega »Bil sem tam!« več, in sicer v kar se da zaupljivem tonu: tebi, da, tudi tebi, mali *tirailleur*, ki si omahnil na polju časti, namenjamo te vrstice, tako je zapisano v tistem predgovoru, da bi seznanili svet s tvojimi junaškimi dejanji. Preostanek knjižice je pa spisan, kot rečeno, na popolnoma drugačen način; gre za trezno, skorajda puščobno navajanje podatkov – gotovo mi oprustiš, še jih bom občasno malce ironično pokomentiral, drugače tega skoraj ne bi bilo mogoče prenašati:

Poročilo za september je sledeče. — Umik prek Ribemonta, Chavonna, Passyja-sur-Marne, Montmiraila, do 5., ko se po dvesto petdesetih kilometrih marša in nešteti praskah z Nemci, ki neprestano pritiskajo, zaradi česar vse skupaj spominja bolj na spotikanje ob begu po razorani njivi kot pa na organiziran umik, *retraite* konča v bližini Provinsa. In potem sledi spet enako entuziastična ofenziva. Napredovanje prek Château-Thierryja, Baslieuxa in Cauroyja-lès-Hermonville. Nato 5. pri kmetiji Sainte-Marie in 17. pri Pontavertu ogorčena konfrontacija s sovražnikom, 19. pa prečkanje Aisne pri Maizyju in zasedba Plateauja de Paissy.

Oktober. — Bataljon se namesti v strelskih jarkih, ki so jih izkopali Nemci. Konec meseca je z vlakom in tovornjaki prepeljan v Belgijo. Pri Luighemu vojaki naletijo na odpor in se vkopljejo dvesto metrov pred vasjo.

November. — Bataljon zasede jarke vzdolž desnega brega Yserja in odbija številne napade sovražnika.

December. — 10. marš v Vlamertinghe, proti domačiji Langhof. Tam napad na nemške jarke. Kljub razmočenemu terenu in strahotnim izgubam zaradi nemškega mitralješkega ognja se alžirski vojaki približajo sovražnim linijam na vsega nekaj metrov in se tam vkopljejo. 15. zavzamejo Poperinghe, kjer se regiment reorganizira. 31. premaknejo bataljon v Montdidier.

Januar-februar-marec. — Bataljon se nastani v Montdidieru, od 16. marca je v Abbevillu, nato od 20. marca znova v Montdidieru.

April. — Z železnico dvesto kilometrov nazaj v Belgijo. 20. se moške nastanijo v Poperingheju, ki so ga osvojili že konec prejšnjega leta. V noči z 21. na 22. v sektorju Langemark zamenjajo tam stacionirane zuave. Sovražnik miruje. Dan mine spokojno.

Ob tem načinu opisovanja, je rekel F., vedno znova pomislim na Tucholskega, ki ga je posrkala ista vojna kot našega mladega Alžirca, vendar je bil v dvojnem smislu na drugi strani, saj je svojo vojaško službo opravljal v nemškem regimentu na vzhodni fronti, od koder je svojemu prijatelju Blaichu pisal, da človeštvo po živih ljudeh krči pot ideji skozi meso in

kri – v čitankah se to pozneje bere zelo elegantno, samo zraven pa ne smeš biti.

No, naš vojak je bil zraven, in dan je mineval spokojno, sonce je bilo že nizko na nebu. Ždel je v svojem jarku in po ničemer se ni razlikoval od svojih kameradov, od katerih so se eni naslanjali na stene jarkov, utrjene z vrečami peska in protjem, drugi pa oprezno stegovali vratove nad prsobran ter svoje poglede in cevi usmerjali proti severu, kajti tudi naš vojak je bil, prav tako kot drugi, z mislimi pri tistem, za kar mu je grozilo, da bo izgubil – življenje, pamet, v najboljšem primeru nogo, roko, vid –, poleg tega pa so bile njegove misli pri tistem, kar je imel, namreč, konkretno: uši po jajcih in v štrnastih laseh, boljše ugrize vzdolž obeh bokov, od vlage razžrta stopala, ki so bila tik pred ognjoitvijo, zvonjenje v ušesih, ki je preglasilo celó cviljenje in vreščanje bližajočih se granat; nadalje podgane, ki so prebivale na vlažnem dnu jarka in huškale čez njegove škornje, mrlič, ki jih je imel okoli sebe na pretek in ki so s praznimi očesnimi votlinami v razžrtih obrazih strmeli v nebo nad Flandrijo, deloma jih je že pogoltnilo blato nasipa, raztrgane suknje njihovih uniform so še zmeraj visele na bodeči žici ali pa so bile sploh razstreljene in so njihove cape ležale vsepovsod po preoranih tleh. Razen vsega tega pa je bil, kot smo izvedeli, vsaj tisti 22. april prav spokojen dan.

Ob 18. uri, naš vojak je ravno zamenjal mesto s svojim kameradom in je zdaj sam oprezno stegoval vrat nad prsobran, se je iznad nemškega jarka nenadoma dvignil rjavkasto-zelen oblak, po njegovih

robovih so se igrivo lomili sončni žarki in mu tako dajali zlatorumeno avreolo. Lenobno in išoč bližino tal se je oblak valil bliže po nikogaršnji zemlji. Pojav je našega vojaka in tiste njegove kamerade, ki so tako kot on odraščali v puščavi, spomnil na dom, na tisti trenutek, ko se iz modrega neba na obzorju izlušči peščeni vihar in ti postane jasno, da je najpametneje čim prej zgnati koze skupaj in se vrniti domov. Presenečenje je bilo veliko in splošno, česa takega v Flandriji še nihče ni videl. Toda pesek to ni mogel biti, tukaj si ga komaj kje videl, vsenaokrog je bilo eno samo blato, shojeno od tisočev težkih škornjev, te nesnage še tako močan veter ne bi mogel zvrtničiti v nebo.

Nadrejeni so se bali, da gre za kako finto Nemcev, umetno spuščen oblak, za katerim se utegne neopazno priplaziti sovražnik. Izdano je bilo povelje, da vsi zasedejo položaje ob prsobranu in z nasajenimi bajoneti čakajo ukaz za streljanje. Naš *tirailleur* je kot uročen opazoval dogajanje. Desno od njega, približno petdeset korakov proč, to je vedel, se je raztezal eden od njihovih stranskih podkopov, cikcakast hodnik proti položajem sovražnika, v katerem so sedeli izvidniki. Oblak, ki se je gosto migetajoč plazil nasproti, je za trenutek kakor obstal. Zazdelo se mu je, kot da bi njegovo gmoto prežl nekakšen rahel sunek. Pri tleh se je zvrtničil v obliko majhnega svitka, se prekucnil naprej in prav tam, kjer je bil po njegovem podkop, začel ponikati v zemljo. Za trenutek je bilo vse tiho.

Nato vpitje. Kriki, kašelj. Še več vpitja. Udarjanje puškinih kopit ob pločevino. Može v hodniku je

pograbil nemir. Težki škornji po lesenih deskah. Iz podkopa se je zaslišalo sopihanje, kašljanje, hrope-
nje, vmes neprestano vzkliki *ana ahtanek, ana ahta-
nek*, dušim se. Na izhodu iz podkopa so se opote-
kaje pojavili prvi od njegovih kameradov, kot slepi,
čepprav s široko odprtimi očmi, so se oprijemali sten
jarka, si z dlanmi oklepali vratove, se davili, kozlali,
lezli v dve gube in padali v blato, kličoč so prosili
vode, zraka, pomoči, si s prsti, na katerih so imeli
na debelo zaskorjeno umazanijo, drgnili solzeče oči.
Nato krogle. Žvižgale so skozi oblak, iz karabink in
mitraljezov, usule so se kot nenadna toča, udarjale v
blato prsobranov, cefrale modri cvilh, prebijale loba-
nje, prodirale v meso.

Na slepo je naš vojak streljal proti nevidnemu so-
vražniku in enako slepo je tudi ta streljal nazaj. Za-
zdelo se mu je, ko se je oblak privabil predenj, kot
da se za hip obotavlja, pozibaval se je in poplesa-
val, s svojimi valovečimi koprenami se je dvignil in
zdrsels nad njim. Naš vojak je brez besed strmels za
oblakom, iz katerega so se usipale kodraste nitke in
mu kakor pekoče koprive legale na obraz, mu žgale
oči, vdirale v pljuča, skušale na silo zavzeti prostor v
njegovem telesu in izriniti iz njega vse življenje, kot
duhovi, kadar se polastijo človeškega telesa. Puško je
odvrgel, z enim samim gibom si je sunkovito odpel
suknjič, kot da mora napraviti več prostora svojim
gorečim prsim, in začel teči. Stekel je naravnost po
jarku, nazaj, prek stokajočih in umirajočih soborcev,
dokler ni imel več kam, ker je bilo nakopičenih že
toliko trupel, in je splezal po steni jarka, po vseh šti-

rih je prilezel iz razbrazdane zemlje, medtem ko je po njem brizgalo blato od toče krogel, ki so udarjale zraven njegovih dlani, poleg njegovega obraza, brazgotinastega od koz. Za njim oblak, še bolj zadaj Nemci, pred njim pa širna polja, ki jih je večtedensko topovsko obstreljevanje spremenilo v brazgotinasto goljavo, posuto s kraterji. Vzravnal se je, tekkel, poskakoval, se spotikal ob bodečo žico, prek strelskih jarkov, granatnih lijakov, videl je, kako je njegov kamerad kriknil in se zgrudil, nasploh so vse okoli njega moške v modrih uniformah padali kot kegљи, nekateri nemo, drugi kričeč, nekateri kot mrtvi hlodi, drugi so še malo cepetali in trzali. Naravnost na obraz je padel v širok lijak granate in hlastno srkal gnijočo lužo v svoje žareče žrelo. Moral je dalje, samo naprej, proč od oblaka, proč od sovražnika, ki se plazi za njim, samo še proč. Noge ga niso hotele več ubogati, mišice so mu drhtele, med zobmi mu je škrtal pesek, samemu sebi je poskušal puliti lase z glave. Okoli njega peklensko rjojenje, hripava francoščina, zadušena arabščina, zadihana angleščina. Njegov duh mu je prigovarjal: ne daj se, bori se, teci, beži. Po vsem telesu se je tresel kot žolca. Tedaj je v njem vzkresnila ena sama, jasna misel: Z mano ne! Nočem postati del te mašinerije. Nič več bežanja, nič več streljanja, nič več ubijanja, nič več bojevanja.

Nekdo je s tem pač moral prenehati.

Tresavica je prešla. Pesti so se razprle. Povsem mirno je ležal v luži, gledal, kako je vse okrog njega

tekalo, poslušal, kako je vse kričalo, zagledal je oblak, ki se je približeval, opazoval, kako se je zvalil čez rob njegovega lijaka, nebo nad njim obarval rumeno, se nato ustavil, nekaj časa utripal, kot da bi v njegovi notranjosti potekal kak povsem ločen boj, se spremenil v pesek, ki se mu je usipal na golo glavo in nabiral na ramenih, nato pa nežno čofotal v lužo. Nad njim modro nebo. Okoli njega tišina.

Previdno je zlezel iz svojega kraterja. Zunaj so stali njegovi kameradi, držali pesek v iztegnjenih dlaneh, nejeverno gledali. Bolj zadaj Nemci. Nepremični, s pogledi čvrsto na puškah v svojih rokah. Kot da bi zagledali nekaj popolnoma presenetljivega, so odvrgli orožje. Začudeno so gledali okoli sebe, kot da bi iznenada stopili sem iz kakega čisto drugačnega življenja. Niti najmanjšega glaska. Naš vojak se je sklonil, pobral za pest peska zraven svojih škornjev in si ga počasi vsul v žep suknjiča. Potem se je obrnil proti jugu, tja, kjer je po njegovem moral biti Pariz, in odšel.

F. je molčal. Namenil mi je pričakujoč pogled. Ampak saj vse to se sploh ni zgodilo, sem rekel. Ne, ni se, je dejal. Ampak prav mogoče bi pa lahko se. Če bi se le našel kdo, ki bi preprosto odnehal.

Častilci čudežev
Jaz sam sem si
Ustvaril edinstveno mesto miru
Brazde, ki so delo mojih rok
Bodo ostale vrezane v sijajno preteklost mojega
življenja
In tudi ko bom izdihnil, bom dalje živel v
neskončnosti

Ferdinand Cheval

Človek živi, dokler pomnijo njegovo ime.

Egipčanski pregovor

II. Senca poštarjevih sanj

$\frac{22}{23}$

Ni bilo govora, da bi odnehal. Ne bo, dokler ga bodo le potrebovali. In mesto je bilo na tem svetu samo za tiste, ki so jih drugi potrebovali. Ne, je rekel, da bi odnehal, ne pride v poštev. In da je mesto na tem svetu samo za tiste, ki jih drugi potrebujejo. Saj je samo tako rekla, je dejala in skomignila, to se pač ne sliši dobro, pri čemer si je z odprto dlanjo potolkla po prsih in z brado pomignila proti njemu. Imela je dolge, rdeče lakirane nohte. Odmahnil je. Kašelj, ah, to ni nič. *La guerre*, je rekel, ne zadnja, predzadnja, kakor da bi to zadoščalo kot pojasnilo: za piskanje v njegovih pljučih, znoj, ki mu je stopal na čelo in polzel v togi volneni ovratnik temnomodrega suknjiča

njegove uniforme, za dejstvo, da je pri teh letih še zmerom raznašal pisma.

In v bistvu je tudi bilo tako, vsaj zdelo se mu je, kadar je razmišljal o svojem življenju, za kar je sicer le redko našel čas, kot da bi bilo vse odločeno v tistem trenutku, ko se je v Oranu pustil zvabiti v naborniški biro na Place Kléber in ga že kmalu zatem zapustil skozi zadnji izhod kot rekrut *Armée d'Afrique*. Ne takrat, ko ga je Boubeker ozmerjal pred Amino kot nekoristnega, kozavega idiota, in ne naslednje jutro, ko je ob zori zapustil svojo domačo vas, tudi tedaj ne, ko je stal ob ograji ladijske palube in si vzel trenutek za pogled na Alžir, ki je počasi izginjal v daljavi. Ne, zgodilo se je v tistem trenutku ranega jutra, ko ga je prineslo od pristanišča, kjer je bil odslovljen, ker zanj ni bilo dela, in je prišel na Place Kléber, kjer se je dal ogovoriti častniku v brezhibni uniformi.

Tega je bilo že davno, zelo davno. Niti leta se ni več spomnil. Nedolgo po začetku vojne je moralo biti. O zgodovini ni nič kaj prida vedel, nikoli ni razumel, kaj se je zares dogajalo, zato je tudi imel težave, če je skušal dogajanje spraviti v kakšno kolikor toliko smiselno sosledje. Njegov položaj v svetu, to pa tudi ni bilo nekaj, o čemer bi sploh razmišljal. Vsaj ne, kolikor bi se to nanašalo na preteklost. Sedanjost že, in prihodnost tudi. Je še sploh bil za kakšno rabo? Bo tudi v prihodnosti še za kaj koristen? Okoli takih vprašanj so krožile njegove misli, kadar jih je ravno utegnil spustiti na plano.

Videti je bilo, da jo resno skrbi zanj. Prisilila ga je, da se je vsaj za trenutek usedel za eno od okrog-

lih mizic, ki so druga ob drugi stale na pločniku. Da bi vsaj nekoliko prišel do sape. Bi mogoče kozarček vode? Vroč dan je. Dovolj tekočine mora popiti. Privolil je. Zakaj pa ne. Bil je skoraj na koncu svoje runde, pa je bila šele enajst. Izginila je v temni notranjosti lokala, da mu prinese vodo, s sabo pa nesla tistih nekaj kuvert in reklamnih letakov za kavarno, ki ji jih je sopeč in kašljajoč izročil. Terasa je bila prazna. Sam je sedel pod markizo, svojo poštarsko torbo je odložil na stol zraven svojega. Rdeča mizna plošča je sijala. S prsti je podrsal po gladki plastiki, pa po kromiranih upognjenih naslonjalih za roke na svojem stolu. Tudi ta so bila sijoča. Vse je bilo novo. In ne samo oprema. Celotna kavarna, stavba, v pritličju katere so jo uredili, pa stavbe, ki so se je dalje držale, hiše na nasprotni strani, ceste, ostro zarisane bele črte na črnem asfaltu, prometni znaki, cvetlična korita iz vlaknatega cementa. Bilo mu je, kot da ga v zadnjem času čedalje pogosteje obdajajo same nove, sijoče, domala še nerabljene stvari. In to se mu je, čeprav ne bi znal reči, zakaj pravzaprav, zdelo kot dobro znamenje. Sprva se je bal, da za nekoga, kot je on, v tem novem, brežhibnem svetu ne bo ne mesta ne koristi. Toda potem je vse skupaj vseeno nekako šlo dalje. Ali pa ravno zato.

Ob robu starega so zgradili celo novo mesto. Ni vedel, kdo natančno ga je zgradil. Take stvari so se mu od nekdanj zdele nepregledne in težko razumljive. Kako je vendar mogoče, da kratko malo greš in čisto na novo zgradiš takšno mesto, kdo je mogel biti odgovoren za kaj takega. Gotovo je bila država tista,

kdo drugi pa navsezadnje je tako velik in mogočen, da si lahko privošči gradnjo celega mesta. Četudi je bilo samo predmestje.

Če pa vendar prihaja toliko ljudi. Iz Magreba, iz njegove stare domovine, pa s Komorov, iz Grčije, Italije ... In za vse te ljudi gradijo ta mesta, mu je razložila njegova hči, ki je delala v mestni upravi. Lyon poka po šivih, zato so potrebna nova bivališča.

Ulice so bile široke in ravne, hiše, stroga geometrična telesa, so bile kakor kocke razvrščene vzdolž teh cest in so metale ostre sence na sveži asfalt, dalje zadaj brez konca in kraja sami bloki in vmes zaplate gole zemlje, na kateri so tu in tam poganjale prve puhaste svetlozelene bilke. Vsake toliko kako igrišče. Za steklene stene vzdolž ulic so se vselili lokali in trgovine. *Supermarché, hypermarché* ... Vendar pa ni bilo nobene restavracije in le redko kaka kavarna. Dejansko je bila ta, pred katero je sedel, edina na njegovi trasi.

Kmalu je spet stala pri njegovi mizici. Predenj je postavila velik kozarec vode. Do polovice razsipno napolnjen z ledenimi kockami. Tudi to je bilo nekaj novega, te ledene kocke v kozarcih. Mrzla voda je kot električni sunek poslala bolečino skozi enega od njegovih kočnikov. Z ničimer ni pokazal, da ga je zaskalelo. Najraje bi pobral ledene kocke iz kozarca, a se je bal, da bi mlado žensko s tem užalil. Njena prijaznost ni veljala samo njegovi uniformi. Za to si je v svojem dosedanjem življenju že pridobil zadosten čut. Morda zato, ker je bil v prvih petindvajsetih letih življenja le redko deležen prijaznosti, ne v

Timiaouinu, ne v Oranu, ne v kasarni v Blidi in še zlasti ne v strelskih jarkih Flandrije. Prav tako ne v dolgi vrsti lazaretov, skozi katere je šel, z ožganimi pljuči in razžrtimi očmi, na begu pred prodirajočimi Nemci, povprek po etapi, na pogradih tovornjakov in konjskih vpreg, včasih tudi peš, z roko na ramenu prav tako slepca pred sabo. Lazareti v šotorskih naseljih, lazareti v skednjih, lazareti v šolskih poslopih z vdrtimi strehami in lazareti v napol požganih samostanih. Spomnil se je neke francoske nune, rojene v Alžiriji, ki mu je prinesla skodelico metinega čaja. No, to je bilo prijazno dejanje. Edino v mnogih letih. Dejanje iz solidarnosti s tujcem, s katerim si je, četudi sta imela različna izhodišča, delila isto domovino.

In ko so ga pozneje, potem ko se mu je kolikor toliko povrnil vid, posadili na vlak v Lyon in je v sprejemnici tamkajšnjega kolodvora, konstrukciji iz sajastega jekla in s koničastim čelom na vrhu, ki je ustvarjala ogromen prostor, po katerem je odmevalo od kričanja tisočev vojakov in sopihanja lokomotiv, hlatal po sapi ter je naposled brezvoljno pustil, da ga je tok vojnih invalidov, ki se je mešal z nasprotnim tokom še čilih in zdravih bojaželjnih ljudi, ki so silili v avlo, na perone, v vlake in na fronto, odplaval ven na cesto, na kateri se je naslednji dve leti nekako prebijal, tedaj to tudi ni bil ravno začetek življenja, v katerem bi bil deležen kake omembe vredne prijaznosti.

Ko pa se vojna kar ni in ni hotela končati ter je že prehajala v svoje četrto in peto leto, so tudi lyonske ulice postajale vse bolj prazne, izginjali so predvsem moški, tedaj se je začuda vendarle izpolnila lahkotna

obljuba rekrutacijskega častnika, da bo nekdo kot on Franciji še zagotovo prišel prav. Svojo svetlomodro uniformo je zamenjal za temnomodro. Na pošti jim je res prišel prav, postal je pismonoša. Njegova francoščina je medtem postala za silo sprejemljiva, nekaj malega brati in pisati, dovolj, da je lahko razbiral naslove na pisemskih ovojnicah, ga je neki invalid, odlikovan za hrabrost, učitelj iz Vienna, ki so mu amputirali nogo in je trpel zaradi vojne nevroze, naučil v samskem domu, kjer je včasih pozimi dobil posteljo za vsaj nekaj noči. V normalnih časih bi bilo vznemirljivo žvižganje, ki je ob vsakem dihu uhajalo iz njegovih pljuč, bržkone že zadosten razlog, da bi ga odpustili iz poštne službe, a v tistih letih si tolikšne izbirčnosti niso mogli privoščiti, ko je šlo za zaposlitve nepogrešljivih delovnih mest, niti pri veliki družbi *Postes, télégraphes et téléphones*.

Z novo uniformo je v njegovo življenje vstopila prijaznost, vendar je kaj kmalu spoznal, da ni bila namenjena njemu, temveč uniformi, pismonoši kot takemu, uradni osebi, ki je prinašala sporočila očetov, soprogov in sinov, ki so ždeli v jarkih na daljni fronti. Še tolikšna prijaznost je urno pobegnila pred hladno distanco ali včasih celo ogorčenim zaničevanjem, brž ko so ljudje zaslišali njegovo obupno polomljeno francoščino. Nekateri so občutili provokativnost, kot je to spoznal, ravno v kombinaciji tako zelo zaupanja vredne uniforme in njegove, milo rečeno nenavadne pojave; mlad moški s piskajočim dihanjem kakega ostarelega astmatika, s kozavimi brazgotinami pod zelenkasto senčko ščetin, ki se mu je že proti poldne-

vu začenjala risati po bradi, zagorel, toda mršav, s poskočnim korakom, toda pod težko usnjeno torbo upognjenim ozkim hrbtom. Ko se mu je zazdelo, da je že dovolj star za to, si je poskusil puščati košate brke, kakršne so nosili mnogi njegovi sodelavci, vendar je s tistimi brki dobil naravnost nevaren videz, tega pa ni maral, čeravno si nekateri, dokler jih je nosil, takrat niso več upali navzven izražati svojega zaničevanja.

Med naslednjo vojno je postalo nekoliko lažje. Takrat je bilo v Lyonu že veliko takih, kot je bil on sam. In prej ali slej je znova zmanjkalo mož za vse delo, ki ga je bilo treba opraviti. Tako je spet imel občutek, da ga vsaj potrebujejo, če ga že cenijo ne. Toda odkar se je razplamtela vojna za neodvisnost Alžirije, so bili ljudje do njega vendarle spet odkrito sovražni.

Zdaj je stala pri enem od cvetličnih korit in je obirala ovenele cvetove bujnega srobotata. Šekaste liste je nalagala na pladenj, ki si ga je pritiskala ob levi, koščeni bok. Imel je vtis, da sicer z vso zbranostjo opravlja to svoje delo, vseeno pa ga zraven opazuje s koticom očesa ali vsaj pozorno posluša njegovo žvižgajoče dihanje. Pridno je popil svojo mrzlo vodo in nenadoma ga je obšlo, da se počuti kot bolnik – verjetno zaradi skrbi, ki mu jo je naklonila natakara. Prevroče je bilo, da bi se je branil. Ko je spet prišla mimo njega, da bi znova izginila v temni notranjosti kavarne, je spotoma pobrala še kozarec, v katerem so žvenkljale napol staljene ledene kocke, kmalu zatem pa že stopila na svetlo z novim, s svežo vodo. Neodločno je oporekal, češ da mora naprej,

potrkal je po svoji usnjeni torbi, ona pa si je, kakor v odmev, znova potrkala po prsih: še malo posedite, je rekla z glasom, ki je zvenel kot mešanica priporočila in ukaza. In da bi mu olajšala odločitev, je še sama prijela stol od sosednje mizice, si ga povlekla bliže in se usedla k njemu.

Molčala sta, dokler se mu ni molk zazdel nevljuden. Nič dosti ne dogaja, je rekel. Da, vse je prazno, je odvrnila. Da je pri njej ob tej uri pogosto vse prazno, to je že večkrat opazil, je rekel. Napravila je nedoločen gib, ki je morda skušal zaobjeti celotno novo solesko. Ljudje, ki živijo tukaj, je povedala, so čez dan v službah. Nobeden od njih ne utegne zjutraj prihajati v kavarno. Sami mladi. Ni pa starejših, ni penzionistov. Sploh pa ljudem primanjkuje denarja še za v kavarno. V gostišču, kjer je delala prej, so ob tej uri sedeli sami starejši gostje. Mladi so se oglasili kvečjemu že navsezgodaj, samo na hitro kavico, ali pa pozneje, ko so se vračali iz službe. Tukaj pa ne vidiš nobenega starega človeka. Tukaj je vse preveč novo, je rekla, tukaj ne bi bili na pravem mestu.

Ali je iz Lyona, jo je nato vprašal, potem ko sta spet že nekaj časa molčala. Hauterives, je rekla in nejasno pomignila nekam proti jugovzhodu. Samo vas, ni potrebe, da bi poznal. Ali sme vprašati, je rekel, kaj jo je prineslo gor v Lyon, v *cit  *? Ni bil gotov, ali sploh ima pravico vprašati kaj takega, toda saj je že na vprašanje o svojem poreklu odgovorila povsem odkrito, in ker je tudi sama pokazala povsem neprikrito zanimanje za njegovo zdravje, se mu je zdelo kar primerno,   e še sam izrazi določen interes za njeno osebo. Sicer

pa so bili njegovi pomisleki docela brezpredmetni. V odgovor se mu je glasno in na kratko zasmejala, kar ga je spomnilo na kakega mladega psička, in rekla, išoč njegov pogled: V Lyon me je pripeljal poštar. Nato je odmaknila oči in se zagledala po novi štiripasovnici brez dreves, na kateri je zastajal vroči zrak. Neki drug poštar, on me je pripeljal sem, je pojasnila, gledaje proč od njega. Po kratkem premolku je odlepila oči s ceste in ga znova pogledala. V bistvu, je dejala, je bil pisatelj, ampak je v Hauterives prišel zaradi poštarja Chevala.

Kdaj natanko, s katerim prevoznim sredstvom in v čigavem spremstvu je pisatelj Peter Weiss pripotoval v Hauterives zavoljo poštarja Chevala, ni mogoče zanesljivo rekonstruirati. Celo nadvse vestni – morda bi ga lahko označili celo za obsedenega – biograf S., letnik 1936, bivši pedagoški svetnik, ki je v prvih letih novega tisočletja v – zlasti za doktoranda – že visoki starosti na Humboldtovi univerzi v Berlinu predložil disertacijo o francoskih potovanjih mladega Weissa, to se pravi v obdobju med letoma 1947 in 1966, delo, ki ga je stalo deset let časa in ki ga je devet let pozneje dopolnil še z drugim zvezkom, v katerem je pokrtil razdobje med letoma 1967 in 1982 ter mu, enako kot že prvemu zvezku, pripisal optimistični podnaslov ‚Prolegomena k biografiji‘ in vse skupaj objavil pri Univerzitetni založbi Röhrig – šlo je za projekt v skupnem obsegu več kot tisoč strani, strašansko metikulozno in detajlirano, da ne rečemo drobnjakarsko razpravo, izčrpno in neizmerno

temeljito raziskavo, ki biografa S. – bomo še videli, zakaj – postavlja v določeno bližino s poštarjem Chevalom, celo ta, tako neskončno vestni biograf S. torej ni zmožel brez trohice dvoma dognati, natanko kdaj in kako je pisatelj Weiss pripotoval v Hauterives.

Zanesljivo je mogoče ugotoviti zgolj to, piše S., da se je pisatelj dne 25. julija leta 1960 odpeljal iz Pariza in 28. julija, torej tri dni pozneje, prispel v Biot na jugu Francije, približno na pol poti med Cannesom in Nico, kjer je bila njegova takratna partnerica in poznejša žena Gunilla Palmstierna že dlje časa v gosteh pri skupnih prijateljih in je pripravljala razstavo svoje keramike.

K zmešnjavi glede podrobnosti tega potovanja je Weiss prispeval sam, in sicer s svojimi ohranjenimi zabeležkami k letu 1960, ki pa jih je zapisal šele dobrih dvajset let pozneje, v letu 1980 ali 1981, torej malo pred smrtjo, in ki so že zgolj s svojo veliko časovno razdaljo od teh dogodkov zbudili precejšnje nezaupanje biografa S., kar ta tudi naravnost pove v eni od opomb, v njih pa pisatelj poroča o turneji po Parizu 24. julija leta 1960, ki jo je vodil budistični umetnik fluksusa Robert Filliou, šlo pa je za to, da so v večji skupini, v kateri je bil tudi švicarski umetnik Daniel Spoerri, navsezgodaj zjutraj, že ob štirih, krenili od Port Saint-Denisa, šli mimo prostitutk, ki »so z zglajenimi maskami svojih obrazov lovile prvi žarek poletnega dne«, nato vstopili v pokrito tržnico, kjer so si v gneči sredi vozačev pri točilni mizi bara *Pri kadečem psu* privoščili jutranjo kavico, nakar so šli po zunanjem stopnišču Sacré-Cœurja k *Obe-*

lisku duha Bastilje in od tam dalje na pokopališče Père-Lachaise, da bi poiskali grob Gertrude Stein, potem so si na Place de la Contrescarpe v *Café des Cinq Billards* nabavili nekaj za po poti, nato se prek *Luksemburških vrtov*, kot je rečeno v Weissovih zapiskih, odpravili proti penzionu Orfila, v katerem je nekoč prebival Strindberg, ki ga je Weiss tako zelo častil, in kjer so ga ponoči obhajale neljube more, šli dalje mimo Balzacovega spomenika v Louvre, kjer so si ogledali *Mono Lizo*, nato so šli mimo opere in Tuilerij ter obiskali grob neznanega vojaka, naposled pa so se, do takrat se je že zvečerilo, podali še na Fillioujevo mansardo v Rue des Rosiers, od koder je Weiss skupaj s Spoerrijem že v pozni uri skozi neko lino splezal na streho, kjer mu je ta v »svetlobi, ki je postajala vijoličasta«, pripovedoval o svoji prihajajoči razstavi v Stedelijk Museumu. S te mansarde, kot je Weiss zapisal dvajset let pozneje, pa se je, ne, pa *so se* – edino to, koga vse je obsegala ta množina, je ostalo žal nezapisano – »mimo zadnjih preživelcev noči, katerih podobe so se izgubljale za akvariji kavarne«, odpravili proti kolodvoru.

Potemtakem bi bilo edino mogoče, in tako je nedvoumno tudi zapisano v izročilu, da se je Weiss na potovanje v Biot odpravil zjutraj 24. julija – vendar zagotovo ne z vlakom, o tem je biograf prepričan, temveč, kot mu je to potrdila tudi Weissova vdova v Stockholmu, z avtom. Gunilla Palmstierna-Weiss je namreč trdila, da se spomni, da je njen soprog potoval v družbi svojega prijatelja, fotografa Christerja Strömholma, in sicer z njegovim avtom. Za volanom, trdi

biograf S., je potemtakem moral sedeti prav Strömholm sam, saj je Weiss imel mednarodno vozniško dovoljenje šele od leta 1964.

Za nezaupljivost biografa S. do zapiskov Petra Weissa in njegove poti na kolodvor v zgodnjih jutranjih urah obstajajo še nekateri drugi razlogi, ki so za nas na tem mestu sicer manj zanimivi, vsekakor pa je šel spomin Gunille Palmstierne-Weiss, ki podpira tezo o avtomobilski vožnji, močno na roko biografu, kajti na tej poti, ki je trajala, kot vemo, tri dni, bi bil med tem časom z lahkoto možen tudi skok v Hauterives, čeprav bi zahteval precejšen ovinek, sploh pa, pripominja biograf, bi bilo brez avta tja bolj težko priti; kar je dejstvo, ki mu pritrjujem tudi iz lastne izkušnje.

Nedeljski popoldan, sredina februarja, tretje leto pandemije. Spakiral sem le najosnovnejše stvari. Vlaku je s četrturto zamudo odpeljal iz Münchna in že v Augsburgu mi je najava, da zveze v Stuttgartu ne bo mogoče ujeti, odvezla vso voljo, tako da sem se pri priči začel spraševati o smiselnosti svojega početja. Pariz je s tem postal nedosegljiv, vsaj za tisti dan. To pomeni, da je bilo treba v Stuttgartu poiskati hotelsko sobo ali sprejeti tisto, ki bi jo dodelila železnica; večerja v kolodvorski četrti, ob tem pa vseskozi občutek, da sem že pogrnil, da mi je spodletelo in sem sredi noči nasedel v Stuttgartu.

Postal sem slab potnik, negotov, razdražen, občutljiv. V nervoznem pričakovanju, kdaj se bo kateri od sopotnikov pregrešil nad higienskimi ukrepi, sem živčno oprezal za kakim morebitnim razgaljenim

nosom ali pod brado spuščeno masko. V tiste, ki so jedli, sem srepeel z obsojajočim pogledom. Meni je to dovoljeno – navsezadnje sem neposredno prizadet, težek potek, komaj da sem preživel, in odtlej spadam v rizično skupino, sem pacient z brazgotinami na pljučih – nič čudnega ni, da sem zaskrbljen. Vendar me je kljub temu sram in verjetno tudi zato skušam v vsakem individualnem prekršku zoper ukrepe videti v prvi vrsti znamenje splošne družbene krize solidarnosti. Morda bi pa vseeno bilo bolje, če izstopim kar v Ulmu in se z nasprotnim vlakom peljem nazaj v München? In še enkrat dobro premislim to celotno potovanje? Navsezadnje lahko naslednje jutro poskusim znova.

Kadar te začenja grabiti panika, pomaga edino to, da se zamisliš nad dejstvom, da si človek tako zelo blazno niti ne želi živeti. Samo da je ... Samo da sem jaz umiranje že preizkusil. Akutna respiratorna insuficienca – in naslednja postaja zadušitev. Človeška narava se temu preveč krčevito upre, da bi bilo nekaj takega lahko videti kot spokojen odhod. In ne brez razloga, saj je bil zrak, ki ga človek diha, pri starih Egipčanih simbol svobode in resnice; zmanjkovanje zraka pa najpogostejša metafora za stisko in brezizhodnost.

Kljub vsemu sem v Ulmu ostal na vlakcu.

Sopotniki so postali nasprotniki. Nasploh je pojem soljudi postal skorajda nesmiseln. Ali najmanj zlagan. Vsak človek je grožnja, vsaka bližina pravzaprav spopad. Rešitev mi je nakazala le zamenjava perspektive: vsakdo je grožnja za druge, torej tudi jaz

sam ogrožam druge; na to sem se moral neprestano opominjati.

In kot rečeno, kadarkoli sem začutil kipenje panike, sem se skušal prepričevati, da je tisto, kar se tako zelo oklepa življenja, predvsem vegetativni del. To je kajpak laž, vendar pa vsaj taka, ki je bila takoj poplačana. Ne le z določenim odmerkom miru, temveč čisto konkretno, s sporočilom po zvočniku: zveza v Stuttgartu čaka. Pariz se je spet nekoliko bolj približal.

Francoska provinca v temi. Nancy, Metz, Reims, postanek v teh mestih sicer ne bi pomenil prevelikih zastranitev, ampak smo jih puščali ob strani, v najboljšem primeru smo se dotaknili njihovih periferij. Omrežje TGV je organizirano po čim bolj ravnih linijah. Sledi nekakšni neoliberalni zaobljubi, da bo mogoče brez ovinkov doseči zares pomembne cilje, da je na splošno mogoče razlikovati nujno od vsega preostalega, kar pa je mogoče odriniti na rob.

Dolgo se nisem mogel spraviti k temu potovanju in šele zadnji hip sem si rezerviral sobo. Hotel je bil v Rue René Boulanger – *sindikalist, član Odpora, aretiran v Nantesu, 7. marca 1940 v starosti 42 let umrl zaradi mučenja v gestapovskem zaporu* –, nedaleč od Gare de l'Est. Bilo je občutno topleje kot v Münchnu, nočno mesto je bilo zatohlo kakor neprežračena kabina spalnika. Soba je bila, kot je to vsakokrat v Parizu, tesna čumnata, okno je gledalo v svetlobni jašek, poln zaskorjenih golobjih iztrebkov. Vonj v sobi sicer bolj svež kakor na ulici, občutek pa nič kaj prijeten, pravzaprav odbijajoč.